

HISTORISK SAMFUND

Af Jens Nylev.

Til det folkeoplysende Arbejde, der i de sidste Meneskealdre er gjort her i Danmark, hører ogsaa det historiske. I tidligere Tider var den historiske Forskning næsten helt overladt til de lærde, der i Studerekamrene sad og skrev deres lærde Værker. Disse Værker naaede sjældent ud til Menigmand, og Folkets brede Lag kendte kun lidt dertil. Der var heller ikke megen Interesse for disse Ting. Ja, ikke en Gang Slægtshistorien havde nogen Plads i Folkets Sind, hvorfor der ogsaa er gaaet store Værdier tabt.

Det var derfor paa høje Tid, at der blev taget fat paa at redde, hvad reddes kunde. Til Pionererne hører de store Samlere, Evald Tang Kristensen, H. F. Feilberg og flere, som i Midten af forrige Aarhundrede tog fat og samlede store Skatte, der ellers vilde være gaaet til Grunde, og som nu har deres Plads i »Dansk Folkemindesamling«. Dette Samlerarbejde er siden fortsat og har været med til at vække den historiske Sans i vort Folk.

Dette historiske Arbejde vilde dog vist ikke have faaet saa stor Betydning, som det fik, hvis det ikke var gaaet Haand i Haand med hele det folkelige Oplysningsarbejde, der i samme Tidsrum er gjort i vort Folk, og som især har paavirket de yngre Slægter. Folkehøjskolen har netop villet give sin Undervisning paa h i s t o r i s k Grund, og i mange unges Sind har den været med til at vække den historiske Sans.

Derhen maa vi ogsaa føre det Arbejde, der i dette Aarhundrede er gjort i de historiske Samfund.

Tanken om at danne saadanne Samfund var sikkert et lykkeligt Greb; thi derved blev Historien paa en Maade lagt for Hvermands Dør, og Befolkningen lærte at forstaa, at Historien er noget, der angaar alle, Historien er os selv, vor egen Tid og vort eget Arbejde. Historien gaar tilbage til vore Fædre, men den peger ogsaa fremad. Mange har lært at forstaa, at de selv staar i Historiens store Strøm, der sprang fra dybe Kilder i Slægtens Land. Denne Forstaaelse har i manges Sind bevirket en Omvurdering af det historiske. Hvis man før ringeagtede vore historiske Minder, prøver man nu paa at frede dem. Nu forstaa man, at ikke alene vore gamle Kirker og vore Gravhøje kan fortælle os noget, men ogsaa vor By, vore Huse, ja endogsaa den Dragt, hvori vi klæder os, er et Stykke Historie, der ret beset fører tilbage til Slægtens fjerneste Tider.

Ved denne Forstaaelse er der tilført vor Kultur og vort Folkesamfund en betydningsfuld Skat, som i kommende Dage vil og kan forøges, og som vil tilføre kommende Slægter Rigdomme, man ikke kendte forhen.

Det første »Historiske Samfund« blev dannet i Ribe Amt i 1902, og lidt senere blev et lignende dannet i Vejle. Det er vel ikke tilfældigt, at det er disse to daværende sydligste Amter, der gik i Spidsen. De laa Sønderjylland nærmest, og de vilde være med til at knytte Forbindelsen mellem denne Landsdel og det gamle Land. Disse Amter havde i Krigene 1848 og 1864 haft Begivenhederne nærmere inde paa Livet end det øvrige Land. Fra Tyskernes Besættelse havde der aflejret sig en Del mundtlige Overleveringer, som man ønskede optegnede. Det skete ogsaa i vid Udstrækning, idet der baade fra Ribe og Vejle Amt er berettet mange interessante Træk fra disse Tider.

Allerede længe før Ribe Amts »Historiske Samfund« blev dannet, var der fra Askov Højskole udgaaet en stærk historisk Paavirkning. I 1891 begyndte Højskolelærer Povl Bjerge Udgivelsen af »Aarboeg for Dansk Kulturhistorie«, hvor baade Lægmænd og en Del unge Histori-

kere, bl. a. Povl Hansen, Vallekilde, leverede ypperlige Bidrag. Denne Aarvog, der udkom i 10 Aar, forberedte Vejen for de »Historiske Samfund«.

Det var altsaa Samfundenes Opgave at drage saa mange som muligt med ind i Arbejdet. Det skulde ske ved at holde Foredrag, helst paa Steder, hvor Foredraget kunde knyttes til et Fortidsminde, ved at foretage Udflugter til historisk bekendte Steder og endelig ved at udgive en Aarvog, der skulde hente sit Stof inden for Amtets Grænse. Det var da Meningen at drage saa mange som muligt ind i dette Arbejde og faa Mænd og Kvinder til at levere Stof fra Amtets forskellige Egne.

I Begyndelsen var man maaske lidt ængstelig for, om det nu ogsaa lod sig gøre. Denne Ængstelse var meget ubegrundet. Bidragene er i Aarenes Løb strømmet ind i saa stor Mængde, saa Pladsen, Bøgerne har til Raadighed, ikke nær har kunnet strække til. Det har nemlig vist sig, at mange Lægfolk ikke alene har Forstaaelse af historiske Forhold, men ogsaa udmærkede Evner til at fortælle. I Aarenes Løb er der gravet meget Guld frem i de historiske Aarvøger, selv om der nu og da, som rimeligt er, er kommen en Del Slagger med.

Til Holbæk Amt kom Bevægelsen i 1906. Samme Aar blev der oprettet »historiske Samfund« for Bornholm og Frederiksborg Amter. Naar Sagen blev taget op i Holbæk, var det den i Asnæs fundne Borgruin, der gav Stødet dertil. For at faa disse Ruiner fredede, dannede man i Ods herred et »Historisk Samfund«. Det er vel ikke tilfældigt, at Begyndelsen blev gjort der. Man kan vel nok uden at fornærme andre Dele af Holbæk Amt sige, at den historiske Interesse altid har været særlig stærk i Odsherred. Det har givet sig Udslag i Oprettelsen af Stenstrup Museum, noget paa Landet da ret enestaaende.

Men da Sagen var taget op i Odsherred, laa det jo nær at faa et Samfund for hele Amtet, og den Mand, som blev Foregangsmanden her, var daværende Redaktør af

Holbæk-Posten H. J. Hansen. Hansen var meget historisk interesseret, hvad hans Blad altid vidnede om. Han havde ogsaa udstrakte Forbindelser i Holbæk Amt, der kom Sagen svært til gode. Ved et Møde i Februar 1905 i Asnæs udkastede han Tanken om at faa Odsherredsforeningens Virksomhed udstrakt til hele Amtet.

Han siger selv, at den, som gav det egentlige Stød til, at Foreningen blev dannet, var Gaardejer J. Petersen, Ny Sonnerupgaard, der en Dag kom til Hansen og foreslog ham at danne et »Historisk Samfund« for Holbæk Amt. Den 3. November 1905 blev der da indbudt en mindre Kreds, som holdt Møde paa Raadhuset i Holbæk. Tanken fandt fuld Tilslutning, og samme Dag blev der nedsat et Udvalg bestaaende af Borgmester Hansen, Skoleinspektør Rasmussen og Redaktør Hansen, alle af Holbæk.

Nævnte Udvalg satte sig i Forbindelse med Folk paa Kalundborgegnen, og den 2. December samme Aar holdtes et Møde paa Kalundborg Raadhus. Udvalget fra Holbæk var til Stede og forelagde Sagen. Tanken fandt fuld Tilslutning, og der blev for Kalundborgegnen valgt et Tremands-Udvalg til at arbejde for Sagen paa denne Egn. Udvalget kom til at bestaa af Forpagter Holm, Lerchenfeldt, Læge Møller, Kalundborg, og J. Nylev, Ubby. Disse 6 Medlemmer supplerede sig med Bestyrelsen for Odsherreds-Foreningen, Lærer L. Andersen, Høve, Malermester Nielsen, Høve, og Gaardejer C. Larsen, Hustofte. Disse ni holdt derefter den 15. Februar 1906 et Møde paa Holbæk Raadhus, hvor Foreningen stiftedes under Navnet »Historisk Samfund for Holbæk Amt«. Ved samme Møde blev der paa Foranledning af Redaktør Hansen forelagt et Udkast til Love for Foreningen. Dette Udkast var alt væsentligt i Overensstemmelse med Vedtægterne i Ribe Amt og blev vedtaget.

Skønt de ni Mænd ikke havde Mandat til at fungere som Bestyrelse, var de dog enige om, at de indtil videre maatte optræde som saadan. Udvalget konstituerede sig

med Borgmester Hansen som Formand, Redaktør Hansen som Sekretær og Skoleinspektør Rasmussen som Kasserer. Til Revisorer valgtes Pastor Prytz i Vig og Folketingsmand P. Madsen, Eskildstrup. I samme Møde valgtes ogsaa et Udvalg, der skulde forberede Udgivelsen af en Aar-bog. Udvalget kom til at bestaa af L. Andersen, Høve, Redaktør Hansen og J. Nylev. Ligeledes nedsattes et Udvalg til at ordne Møder, det bestod af Forpagter Holm, Skoleinspektør Rasmussen og Malermester Nielsen.

Rammerne var saaledes nogenlunde i Orden. Nu kom det an paa, om Amtets Befolkning vilde godkende Sagen og slutte sig til. Det samlede Udvalg udsendte straks en Indbydelse til at melde sig ind i Foreningen. Foruden af Bestyrelsen var Indbydelsen tiltraadt af 40 Mænd og Kvinder i Amtets forskellige Dele. Denne Indbydelse udsendtes ogsaa gennem Amtets Blade. I det hele maa det fremhæves, at Pressen stillede sig meget velvillig.

Begyndelsen blev gjort ved et stort Møde i Kalundborg den 26. Februar 1906. Ved dette Møde, der var godt besøgt, talte daværende Højskoleforstander H. Rosendal, Lyngby, om de Minder, der knytter sig til Kalundborg By og Slot. Ved Mødet indmeldte mange sig i Foreningen.

Ved den senere i Holbæk afholdte Generalforsamling valgtes den midlertidige Bestyrelse, to af disse er endnu Medlemmer.

»Historisk Samfund« fik en god Start. Allerede det første Aar fik den omtrent 200 Medlemmer. Det er senere vokset til over 1000.

Det var et Held for Foreningen, at den fik to saa gode Mænd som Borgm. Hansen og Red. Hansen i Spidsen. Skønt Borgmesteren allerede den Gang var en gammel Mand, var han utrættelig i at virke for »Historisk Samfund«. Hans Anseelse bevirkede ogsaa, at Foreningen fik Indgang i Kredse, den ellers vanskeligt vilde have naaet. Ved hans Forbindelse med Amtets Godsejere blev Herregaardene aabnede til mange udmærkede Udflugter, hvor Samfundets

Medlemmer blev modtaget paa den venligste Maade, og hvor de fik Lejlighed til at se de gamle historiske Gaarde. Han hjalp, naar det kneb med Penge. Hans Forbindelser med forskellige Pengeinstitutter skaffede Samfundet Understøttelser, som det ellers vanskeligt vilde have opnaaet.

Paa anden Maade, men ikke mindre vigtig var Redaktør Hansens Virksomhed. Som Sekretær trak han det daglige Læs, og han var utrættelig i sit Arbejde for, at Samfundet virkelig kunde yde et værdifuldt Arbejde til Glæde for Medlemmerne. De to Mænd er begge gaaet bort, men naar der nu er gaaet 25 Aar, fortjener de at nævnes med stor Anerkendelse.

Jeg vil slutte med, hvad Redaktør Hansen engang skrev om »Historisk Samfund«. Han lignede den ved en Sagamand, der fortalte for sin yngre Samtid:

»Morsomt vilde det være, om en gammel Sagamand, der havde set og kunde fast erindre sine tusinde Somre, tog os ved Haanden og førte os rundt gennem Holbæk Amt. Han vilde for hvert Skridt, vi fulgte ham, have noget at fortælle, paa mange Steder vilde han dvæle med særlig Inderlighed og fortælle længe. De gamle Dage med deres sørgelige og glædelige Begivenheder vilde leve op for os, mens den gamle fortalte. Vi vilde forstaa og føle, at vi træder paa historisk Grund. Vi vilde faa disse vore hjemlige Egne dobbelt kære, og vor Sans vilde udvides til at omfatte vort lille Land med dets rige Minder med den Kærlighed, der, som det nok skal vise sig, gør et Folk sundt og stærkt og levedygtigt, skikket til at bære dets Historie videre.«

I disse Ord er smukt udtalt, hvad et Historisk Samfund skal være: Det maa give Folket Kærlighed til dets Minder. Derved vil det komme til at elske Landet og forstaa, at dets Fremtids Lykke er Folkets Lykke. Maatte det ogsaa staa klart for dem, der skal føre Arbejdet videre i de næste 25 Aar!

Jens N y l e v.